

กลวิธีการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย¹

สมเกียรติ เหวงกิจวิช
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาวิธีการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมในงานเขียนประเภทความเรียงทั่วไป โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากจดหมายข่าวซึ่งประกอบด้วยบทความหลากหลายประเภท และหนังสือแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ผลการวิเคราะห์พบการใช้กลวิธีการแปล 9 ชนิด โดยกลวิธีที่พบใช้มากที่สุดคือกลวิธีการแปลตามความหมายของคำ และกลวิธีการแปลโดยถอดเสียงทับศัพท์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาว่ากลวิธีการแปลแต่ละประเภทยอมรับใช้ในกรณีใด (เช่น การแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์นิยมใช้ในการแปลคำที่เป็นชื่อคนหรือสถานที่) และผู้แปลใช้กลวิธีเหล่านั้นอย่างไร (เช่น ในการอธิบายเสริม ทำการอธิบายเสริมอย่างไร) รวมทั้งปัญหาที่พบจากการใช้กลวิธีเหล่านั้น (เช่น การแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์อาจไม่เหมาะสมกรณีที่สำนวนนั้น ๆ มีความหมายแฝงที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจสำหรับผู้อ่าน หรือกลวิธีการแปลโดยใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรมอาจสื่อความหมายหรือภาพลักษณ์ที่ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ) ผลการวิจัยน่าจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การแปล ภาษาญี่ปุ่น ภาษาไทย กลวิธี

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย –การแปลงานเขียนประเภทความเรียงทั่วไปและเอกสารธุรกิจ” โดยได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจาก The Sumitomo Foundation, JAPAN ปีค.ศ. 2014

Translation Strategies of Cultural Expressions from Japanese into Thai

Somkiat Chawengkijwanich*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This paper examines the translation strategies used in translating Japanese cultural expressions into Thai, by analysing the data from general documents, i.e. various types of articles in newsletters and translated books. Nine translation strategies are found, those used most frequently being literal translation and direct translation (transliteration) strategies.

The study attempts to analyse WHEN the strategies are used (for example, the direct translation strategy is often used to translate the proper names of places or persons) and HOW the strategies are used concretely (for example, regarding the adding explanations translation strategy (adding explanations to the word translated by the direct translation strategy), how and what kind of explanations are added). Also, the problems of employing the strategies are investigated (for example, the direct translation strategy is not appropriate when the words in the source language contain some connotation or meaning that is important for the readers to understand the text, or the cultural substitution strategy may lead to the wrong meaning or images.) It is hoped that the results found will be useful to improve the quality of Japanese --- Thai translation.

Keywords: translation, Japanese, Thai, strategies

---

* Corresponding author e-mail : kiak1@hotmail.com, csomkiat@tu.ac.th

1. บทนำ

ประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยมีความสัมพันธ์ด้านการทูตมายาวนานมากกว่า 600 ปี รวมทั้งมีความสัมพันธ์ด้านธุรกิจและศิลปวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้ารายใหญ่และมีสัดส่วนการลงทุนในประเทศไทยสูงมาก ในฐานะที่ผู้วิจัยทำงานด้านการสอนภาษาญี่ปุ่นในมหาวิทยาลัย ซึ่งบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาด้านภาษาญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักทำงานด้านการแปลในบริษัทญี่ปุ่นหรือบริษัทที่ทำธุรกิจกับชาวญี่ปุ่น (สุณีย์รัตน์ (2546), นรีนุช (2555)) และกรณีของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แม้จากการสำรวจของสุณีย์รัตน์ (2546) จะพบว่าทักษะด้านการแปลของบัณฑิตที่จบการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ยังไม่ถึงระดับที่ผู้จ้างงานคาดหวัง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลน่าจะมีประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพงานแปลเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความหมายได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย รวมทั้งศึกษาปัญหาและเสนอแนวทางในการแปลที่เหมาะสม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยด้านการแปลในประเทศไทย แม้จะมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับบางประเทศ แต่ก็จัดว่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะงานวิจัยด้านการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย เช่น พรพรรณ (2546) ศึกษาการแปลบทบรรยายสารคดีทางโทรทัศน์ หรือพัชรี (2555) ศึกษาการแปลสิ่งทดแทนทางวัฒนธรรมจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (การแปลความหมายของคำในต้นฉบับโดยใช้สิ่งทดแทนที่ใช้กันอยู่ในวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาแปล เช่น แปล casanova ซึ่งหมายถึงคนเจ้าชู้ว่า ขุนแผน) เป็นต้น แต่งานวิจัยด้านการแปล

ภาษาญี่ปุ่น-ไทยยังมีอยู่ค่อนข้างน้อย จากผลสำรวจงานวิจัยด้านการแปลในบริบทของไทย (Translation Studies in Thai context) ในช่วงปีค.ศ. 1982-2009 ของ Yamamoto (2010) พบว่ามีงานวิจัยด้านการแปลภาษาญี่ปุ่น-ไทยไม่ถึงร้อยละ 1

งานวิจัยด้านการแปลภาษาญี่ปุ่น-ไทยที่พบมักเป็นการศึกษาด้านการแปลสำนวนภาษาญี่ปุ่นที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากภาษาไทยและมักเป็นปัญหาในการแปล ได้แก่ คำเลียนเสียงและสภาพ คำอุทาน คำแสดง มุกตลก และรูปทางไวยากรณ์บางประเภท (เช่น รูป 自発) ดังที่พบในงานวิจัยของณัฐจิรา (2013), สุภภัทร (2554) และ เข้ม (2556) ส่วนการวิจัยที่เน้นศึกษากลวิธีการแปลสำนวนทางวัฒนธรรมภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยพบเพียงงานวิจัยของน้ำทิพย์และสมเกียรติ (2546) ซึ่งวิเคราะห์หลักวิธีการในการแปลวรรณกรรมโดยมีการเก็บข้อมูลเป็นจำนวนมากจากนักแปลที่หลากหลายและค่อนข้างละเอียด จึงนับว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับการศึกษากลวิธีการแปล แต่การแปลวรรณกรรมมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการแปลงานเขียนทั่วไปหลายประการ เช่น การแปลวรรณกรรมอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์หรือให้ความรู้แก่ผู้อ่าน จึงอาจมีการใช้สำนวนที่แสดงความเป็นญี่ปุ่นเพื่อให้ผู้อ่านซึมซับบรรยากาศความเป็นญี่ปุ่น หรืออาจอธิบายเสริมโดยใช้ประโยคยาวๆ หรือเชิงอรรถ แตกต่างจากการแปลงานเขียนทั่วไปที่เน้นความสละสลวยและเข้าใจง่าย

เกี่ยวกับกลวิธีการแปลภาษาญี่ปุ่นนั้น มีงานวิจัยเป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะขอลำถึง Kim (2008) และShinohara (2013) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าค่อนข้างละเอียดและผู้วิจัยได้นำมาใช้อ้างอิงในการแบ่งประเภทกลวิธีเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในที่นี้ โดย Kim ศึกษาการแปลวรรณกรรมภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอังกฤษและภาษาเกาหลี ส่วน Shinohara ศึกษาการแปลบทแปลซันไตเติ้ลของภาพยนตร์ (คำแปลของ

บทพูดที่ปรากฏได้ภาพ) ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอังกฤษ กลวิธีการแปลที่ปรากฏในงานวิจัยของทั้งคู่สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ (บางกลวิธีพบในงานวิจัยของทั้งสองท่าน แต่บางกลวิธีกล่าวถึงเฉพาะในงานวิจัยของท่านใดท่านหนึ่ง แต่ขอไม่กล่าวรายละเอียดในที่นี้ เนื่องจากหน้ากระดาษจำกัด)

1. กลวิธีการแปลโดยใช้คำหรือสำนวนตามต้นฉบับ เช่น แปล 「第1章」 เป็น 「第1章」 กล่าวคือ ผู้แปลใช้คำหรือสำนวนตามต้นฉบับโดยมิได้มีการแปลแต่อย่างใด

2. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียง(ทับศัพท์) เช่น แปลชื่อ 「長沢さん」 เป็น “Nagasawa”

3. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงร่วมกับการแปลตามความหมายของส่วนประกอบของคำ เช่น แปล 「桃子」 เป็น “Momoko: ‘peach girl.’ ”

4. กลวิธีการแปลตามความหมาย (denotation) กล่าวคือ เป็นการแปลตามความหมายตรงของส่วนประกอบแต่ละคำ เช่น ในการแปลคำว่า 「ノルウェイの森」 เนื่องจาก 「ノルウェイ」 โดยทั่วไปในภาษาอังกฤษมักหมายถึง “ประเทศนอร์เวย์” (Norway) ส่วน 「森」 มีความหมายว่า “ป่า” (wood) ผู้แปลจึงแปล 「ノルウェイの森」 แปลเป็น “Norwegian wood”

5. กลวิธีการแปลโดยใช้โครงสร้างไวยากรณ์อื่นเพื่อสื่อถึงเนื้อหาเดียวกัน เช่น แปล 「一瞬類が強張った」 เป็น “he involuntarily stiffened at the sight.”

6. กลวิธีการแปลโดยการแทนที่ด้วยสำนวนอื่นในวัฒนธรรมของภาษาแปล เช่น การแปลคำเรียกขานด้วยชื่อสกุล 「ワタナベ君」 โดยใช้ชื่อตัว ว่า “Toru” ตามความนิยมของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ

7. กลวิธีการแปลโดยการละหรือตัดออก เช่น แปล 「最終章 最後の1人」 เป็น “Epilogue” (ส่วนที่ขีดเส้นใต้คือส่วนที่ผู้แปลตัดออก(ไม่แปล))

8. กลวิธีการแปลโดยการอธิบายเพิ่ม เช่น แปล 「テッチャン、再婚しないの？」 เป็น “So, Tetchan,” she said, calling him by his childhood nick-name, “you don’t plan to remarry ?” (ส่วนที่ขีดเส้นใต้ 2 เส้นคือส่วนที่ผู้แปลอธิบายเพิ่มเติมในการแปลคำว่า 「テッチャン、」(Tetchan))

9. กลวิธีการแปลโดยใช้คำที่กว้างว่าแทน เช่น แปล 「銭湯」 เป็น “the bath”

10. กลวิธีการแปลโดยใช้คำแปลที่มีการกำหนดไว้แล้ว เช่น แปล 「戸籍」 เป็น “family register”

การแบ่งประเภทกลวิธีการแปลข้างต้นค่อนข้างละเอียดและน่าสนใจ แต่บางกลวิธี เช่น “1. การแปลโดยใช้คำหรือสำนวนตามต้นฉบับ” นั้น แม้อาจพบในการแปลเป็นภาษาที่มีการใช้อักษรจีนหรือผู้อ่านบทแปลเข้าใจความหมายของอักษรจีน เช่น จีนหรือเกาหลี แต่ไม่น่าจะพบในการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย เนื่องจากชาวไทยทั่วไปไม่น่าจะเข้าใจ และในทางตรงกันข้าม “10. การแปลโดยใช้คำแปลที่มีการกำหนดไว้แล้ว” น่าจะเป็นกลวิธีที่มีการใช้มากพอสมควรและผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะสนใจที่จะทำการศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งจะกล่าวต่อไปภายหลัง

3. รายละเอียดการวิจัย

3.1 เกี่ยวกับ “สำนวนแสดงวัฒนธรรม”

การแปลจัดว่าเป็นการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ในการแปลคำหรือสำนวนแสดงวัฒนธรรมที่ใช้ในภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง มีบ่อยครั้งที่มักเป็นปัญหาว่าเราควรแปลสำนวนเหล่านั้นอย่างไร งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการแปลคำหรือสำนวนแสดงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงแนวคิดของนักทฤษฎีและสมเกียรติ (2546) ซึ่งแบ่งคำแสดงวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ 1. คำแสดงวัฒนธรรมทางสภาพแวดล้อม วัตถุ ศาสนาและประเพณี และ 2. คำแสดง

วัฒนธรรมทางภาษาและสังคม (สำนวนไม่เน้นผู้กระทำ, สำนวนที่ใช้เพื่อเลี่ยงการระบุชัดเจน, สำนวนที่ใช้ในสถานการณ์เฉพาะ (เช่น คำทักทาย, ขอบคุณ), สำนวนแสดงเจตนาต่างๆ (เช่น การกล่าวปฏิเสธ การขอร้อง), ภาษาภาพพจน์ (อุปมา อุปถัมภ์) สำนวนสุภาษิต และภาษาท่าทาง)

บทความนี้จะศึกษาวิธีการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมซึ่งครอบคลุมคำแสดงวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทข้างต้น แต่กรณีคำแสดงวัฒนธรรมทางภาษาและสังคมนั้น เนื่องจากน้ำทิพย์และสมเกียรติ (2546) วิเคราะห์ข้อมูลการแปลวรรณกรรม จึงพบการใช้สำนวนแสดงเจตนา ภาษาภาพพจน์ สำนวนสุภาษิต และภาษาท่าทางเป็นจำนวนมาก ในขณะที่บทความนี้ศึกษาการแปลเอกสารประเภทงานเขียนทั่วไป จึงพบสำนวนเหล่านี้้อยมาก ในที่นี้จึงจะศึกษาเฉพาะสำนวนที่พบในข้อมูลที่วิเคราะห์คือ คำเรียกชื่อ (คำสรรพนาม การเรียกขาน การเรียกตำแหน่ง ฯลฯ) คำสำเร็จรูป ((phatic communion) คำหรือข้อความที่เป็นสูตรสำเร็จเพื่อใช้พูดในโอกาสต่างๆ เช่น “ไปไหนมา”) สำนวนพูดอ้อมหรือสำนวนคลุมเครือเพื่อเลี่ยงการระบุชัดเจน

3.2 ข้อมูลในการวิเคราะห์

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อมูลการแปลที่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ โดยเป็นงานเขียนทั่วไปที่ไม่ใช่บทความเฉพาะด้าน และมีความหลากหลาย ดังนี้

1. จดหมายข่าวรายเดือนชื่อ 「技能実習生の友」 จัดทำโดย Japan International Training Corporation Organization สำหรับผู้ฝึกปฏิบัติงานด้านเทคนิคชาวไทยที่ไปฝึกปฏิบัติงานในประเทศญี่ปุ่นและส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นในระดับที่จะอ่านบทความภาษาญี่ปุ่นได้ มีเนื้อหาหลากหลาย (เช่น ข่าวสารในและต่างประเทศ การทำอาหาร เกม นิทาน การแนะนำสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น คอลัมน์พูดคุยกับผู้อ่าน ฯลฯ) โดยบทความเหล่านี้แปลโดย

ผู้แปลหลายท่าน ข้อมูลที่นำมาใช้ทั้งหมด 12 ฉบับ ตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. 2013 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 2014 (ยกเว้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 2014 ซึ่งมีได้มีการตีพิมพ์) จำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 80 หน้า (ขนาด A4)

2. หนังสือแปลของสำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม (*สำนักพิมพ์ในเครือสมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น)*) 2 เล่มคือ “เคล็ดลับและมารยาทในการผูกมิตร” (โชอิชิโร อิชิฮาระ แต่ง, ภัทร์ อร พิพัฒกุล แปล) และ “เคล็ดลับและมารยาทในการมอบของขวัญ” (โนริโกะ อิวาชิตะ แต่ง, ยูลักษ์ณ์ ลิขิตธนวัฒน์ มูระเซะ แปล) โดยเก็บข้อมูลเล่มละประมาณ 50 หน้า

อนึ่ง ข้อมูลข้างต้นล้วนแปลโดยผู้แปลซึ่งมีความรู้ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยเป็นอย่างดี และมีระบบการตรวจทานงานแปลอย่างค่อนข้างละเอียด โดยชาวไทยซึ่งมีความรู้ภาษาญี่ปุ่นในระดับดีมาก หรือชาวญี่ปุ่นซึ่งมีความรู้ภาษาไทยในระดับดีมาก จึงน่าจะยอมรับได้ว่าการแปลมีคุณภาพดีในระดับหนึ่ง

3.3 การแบ่งประเภทกลวิธีการแปล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งกลวิธีการแปลออกเป็น 9 ประเภทต่อไปนี้ โดยอ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กล่าวไปแล้ว

1. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ เช่น แปล 「札幌」 เป็น “ซัปโปโร”
2. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์และเติมคำหรือวลีสั้นๆ หน้าหรือหลังคำเพื่ออธิบาย เช่น แปล 「鳥取」 เป็น “จังหวัดทตโตริ”
3. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์และอธิบายเพิ่มเติมด้วยเชิงอรรถหรือคำอธิบายในวงเล็บ เช่น แปล 「舞妓さん」 เป็น “ไมโกะซัง” และอธิบายเพิ่มเติมด้วยเชิงอรรถว่า “เกอิชาฝึกหัด”
4. กลวิธีการแปลเป็นคำยืมจากภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) กรณีที่คำในต้นฉบับเป็น

คำยืมซึ่งมีที่มาจากคำในภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) และในภาษาไทยก็มีการใช้คำยืมดังกล่าวเช่นเดียวกัน เช่น แปล 「スーパー」 เป็น “ซูเปอร์มาร์เก็ต”

5. กลวิธีการแปลโดยใช้คำแปลสำเร็จรูป เช่น แปล 「お酒」 เป็น “เหล้าสาเก”

6. กลวิธีการแปลโดยแปลตามความหมายของคำ เช่น แปล 「夏野菜」 เป็น “ผักฤดูร้อน”

7. กลวิธีการแปลโดยใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรม เช่น แปล 「辛子」 เป็น “มีสตาร์ดญี่ปุ่น”

8. กลวิธีการแปลโดยใช้คำกว้างกว่าหรือคำที่มีความหมายใกล้เคียง เช่น แปล 「市役所」 เป็น “สถานที่ราชการ”

9. กลวิธีการแปลโดยการ “ไม่แปล” (ตัดออก) เช่น แปล 「今度の飲み会は彼と一緒に行くわ。よろしくね」 เป็น “งานสังสรรค์ครั้งหน้าจะพาแฟนไปด้วยนะ” (ไม่แปลสำนวน 「よろしくね」)

กลวิธีที่ 1-3 ล้วนเป็นกลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ แต่มีข้อแตกต่างคือ กลวิธีที่ 1 เป็นการถอดเสียงทับศัพท์โดยมิได้เพิ่มเติมสำนวนใดๆ ส่วนกลวิธีที่ 2 มีการเติมคำหรือวลีสั้นๆ (เช่น คำแสดงประเภท ชนิด) เพื่ออธิบาย และกลวิธีที่ 3 มีการเพิ่มเติมคำอธิบายที่ยาวมากขึ้น

กลวิธีที่ 4 เป็นกลวิธีการแปลโดยใช้คำยืมจากภาษาต่างประเทศซึ่งคำในต้นฉบับก็เป็นคำยืมเช่นเดียวกัน โดยข้อมูลในงานวิจัยนี้พบเฉพาะกรณีคำยืมซึ่งมีที่มาจากภาษาอังกฤษ

กลวิธีที่ 5 เป็นกลวิธีที่ผู้วิจัยได้แนวคิดจากกลวิธีการแปลแบบ 公的等価 ของ Pedersen (2011) (อ้างจาก Shinohara (2013 : 94)) โดยกลวิธีนี้ หมายถึง การแปลโดยใช้คำหรือสำนวนซึ่งนิยมใช้กันแพร่หลาย (กล่าวคือ ผู้แปลน่าจะมิได้พยายามคิดหาคำแปลหรือทำการปรับสำนวนเอง) ซึ่งอาจมีทั้งกรณีคำแปลที่มีการบัญญัติอย่างเป็นทางการ

หรือได้รับการยอมรับกันไป เช่น การแปล 「お酒」 เป็น “เหล้าสาเก” หรือแปล 「秋」 เป็น “ฤดูใบไม้ร่วง” และกรณีคำแปลที่แม้จะไม่มีกรณียุติอย่างเป็นทางการ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าผู้แปลจำนวนไม่น้อยนิยมแปลโดยใช้สำนวนหนึ่งๆ เช่น การแปล 「よろしく願います」 ว่า “ฝากเนื้อฝากตัวด้วยค่ะ” หรือ “รบกวนด้วยค่ะ” แม้สำนวนแปลเหล่านี้อาจไม่ใช่คำแปลซึ่งมีการบัญญัติอย่างเป็นทางการ แต่ก็น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นคำแปลที่ได้รับการยอมรับและใช้กันแพร่หลายในที่นี้จึงขอเรียกกลวิธีนี้ว่า “กลวิธีการแปลโดยใช้คำแปลสำเร็จรูป”

กลวิธีที่ 6 การแปลตามความหมายของคำ หมายถึงการแปลโดยใช้ความหมายที่มีระบุในพจนานุกรมและอาจมีการปรับบทแปลเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไปภายหลัง ส่วนกลวิธีที่ 7-9 เป็นกลวิธีที่น่าจะเข้าใจได้ไม่ยาก จึงไม่ขออธิบายเพิ่มเติม

อนึ่ง การเรียงลำดับกลวิธีการแปลข้างต้น ผู้วิจัยเรียงตามระดับการแปลแบบเน้นภาษาต้นทางไปยังภาษาปลายทาง กล่าวคือ กลวิธีที่ 1 น่าจะเป็นการแปลที่เน้นภาษาต้นทาง (ภาษาในต้นฉบับ) มากที่สุด และกลวิธีที่ 9 คือการละ น่าจะเป็นการแปลที่เน้นภาษาปลายทาง (ภาษาที่แปล) มากที่สุด เนื่องจากผู้แปลละหรือตัดข้อความบางส่วนออกเพื่อให้บทแปลมีความสละสลวยและอ่านเข้าใจง่าย

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ 1 จากการวิเคราะห์จำนวนแสดงวัฒนธรรมจำนวน 267 ตัวอย่าง โดยภาพรวมกลวิธีการแปลที่พบว่ามีการใช้มากที่สุดคือกลวิธีที่ 6 การแปลตามความหมายคำ (32.21%) รองลงมาคือกลวิธีที่ 1 ถอดเสียงทับศัพท์ (16.85%), กลวิธีที่ 7 ใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรม (12.73%), กลวิธีที่ 2 ถอด

เสียงทับศัพท์และเติมคำเพื่ออธิบาย (11.24%) และ กลวิธีที่ 5 ใช้คำแปลสำเร็จรูป (10.11%) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาว่ากลวิธีที่ 1-3 ล้วนเป็น กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ ต่างกันเพียงมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือไม่และอธิบายอย่างไร จะเห็นว่าผู้แปลใช้กลวิธีที่ 1-3 รวมกันสูงถึงราวร้อยละ 33 ซึ่งนับว่าสูงที่สุดในทางตรงกันข้าม กลวิธีที่ 8 การใช้คำกว้างกว่าหรือคำที่มีความหมายใกล้เคียง (3.75%) และกลวิธีที่ 9 การไม่แปล (1.50%) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการแปลที่เน้นภาษาปลายทางเพื่อให้บทแปลมีความสละสลวย เข้าใจง่าย เป็นกลวิธีที่พบว่ามีการใช้น้อยที่สุด

อนึ่ง วัตถุประสงค์ของการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 1 ก็เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของผลการวิเคราะห์ แต่งานวิจัยนี้ไม่มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงปริมาณ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์มิได้มีปริมาณมากและหลากหลายเพียงพอที่จะสรุปในเชิงปริมาณได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงจะขออภิปรายผลการวิเคราะห์กลวิธีแต่ละประเภทเรียงตามลำดับกลวิธีที่ 1-9 โดยไม่เรียงตามลำดับปริมาณการใช้ของแต่ละกลวิธี โดยผู้วิจัยจะอภิปรายกลวิธีการแปลแต่ละชนิดว่านิยมใช้ในกรณีใด และข้อสังเกตของผู้วิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการแปลนั้นๆ โดยอ้างอิงหลักการประเมินงานแปล 3 ประการของ Larson (1998) และพัชรี (2006) (อ้างใน พัทรี (2555)) คือความถูกต้อง, ความชัดเจน และความเป็นธรรมชาติ

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์กลวิธีการแปลของสำนวนแสดงวัฒนธรรมในงานเขียนประเภทความเรียงทั่วไป

กลวิธี	ค่าแสดงวัฒนธรรมทาง สภาพแวดล้อม ฯลฯ	ค่าแสดงวัฒนธรรม ทางภาษา	รวม (ร้อยละ)
1. ถอดเสียงทับศัพท์	37	8	45 (16.85%)
2. ถอดเสียงทับศัพท์และเติมคำเพื่ออธิบาย	28	2	30 (11.24%)
3. ถอดเสียงทับศัพท์และอธิบายเพิ่ม	15	0	15 (5.62%)
4. ใช้คำยืมจากภาษาต่างประเทศ	16	0	16 (5.99%)
5. ใช้คำแปลสำเร็จรูป	18	9	27 (10.11%)
6. แปลตามความหมายคำ	33	53	86 (32.21%)
7. ใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรม	21	13	34 (12.73%)
8. ใช้คำกว้างกว่า หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียง	10	0	10 (3.75%)
9. ไม่แปล	0	4	4 (1.50%)
รวม	178	89	267

4.1 กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์

พบการใช้กลวิธีนี้ในการแปลคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะ โดยเฉพาะชื่อคนและสถานที่ เป็นจำนวนมาก เช่น แปล 「浦島太郎」「札幌」 เป็น “อุราชิม่า ทาโร่” และ “ซัปโปโร” ฯลฯ รวมทั้งการแปลชื่ออาหาร วัตถุดิบ หรือส่วนประกอบในการปรุงอาหาร เช่น 「すし」「ぎょうざ」「たこ焼き」「桜餅」「きび団子」 แปล เป็น “ซูชิ” “เกี้ยวซ่า” “ทาโกะยากิ” “ซากุระโมจิ” “คิบิด้งโกะ” อาจเป็นเพราะปัจจุบันอาหารญี่ปุ่นเป็นที่นิยมในประเทศไทย จึงมีชาวไทยจำนวนมากที่คุ้นเคยกับ “ซูชิ” “เกี้ยวซ่า” หรือแม้แต่ “ทาโกะยากิ” ส่วน “ซากุระโมจิ” นั้น แม้ชาวไทยส่วนหนึ่งอาจไม่คุ้นเคยกับ “ซากุระโมจิ” แต่ก็น่าจะรู้จัก “โมจิ” (แม้ชาวไทยบางส่วนอาจเข้าใจความหมายของ “โมจิ” ของญี่ปุ่นไม่ถูกต้องนักก็ตาม) จึงน่าจะพอทำความเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม คำว่า “คิบิด้งโกะ” น่าจะไม่ใช่อาหาร (ขนม) ที่ผู้อ่านชาวไทยคุ้นเคย การแปลโดยถอดเสียงทับศัพท์จึงอาจดูเหมือนเข้าใจยาก แต่หากพิจารณารบริบทประกอบ จะพบว่าสำนวนนี้ใช้ในนิทานซึ่งมีเนื้อความว่าโมโมทาโร่ขอใหยายช่วยทำคิบิด้งโกะเพื่อเป็นเสบียงระหว่างการเดินทาง และหลังจากนั้นมีการกล่าวถึงคิบิด้งโกะอีกหลายครั้ง จึงคาดว่าผู้อ่านน่าจะพอเข้าใจได้จากบริบทว่า “คิบิด้งโกะ” ในที่นี้หมายถึงอาหาร (ขนม) ประเภทหนึ่ง ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Shinohara (2013) ซึ่งพบว่าในการแปลซับไตเติ้ล นิยมแปลชื่ออาหารโดยใช้กลวิธีการถอดเสียงทับศัพท์เนื่องจากผู้แปลคาดว่าผู้อ่านน่าจะรู้จักอาหารดังกล่าว รวมทั้งพัชรี (2555) ซึ่งศึกษาการแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ก็พบแนวโน้มเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ยังพบการใช้กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ในการแปลคำต่อท้ายชื่อ เช่น 「健ちゃん」「ももちゃん」 เป็น “เคนจัง” “โมโมะจัง” ซึ่งการแปลคำต่อท้ายชื่อว่า “...คุง” หรือ “...จัง” ปกติพบ

ได้บ่อยครั้งในการแปลการ์ตูนญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย และผู้วิจัยเห็นว่าชาวไทยมีความคุ้นเคยกับการ์ตูนญี่ปุ่นและคำลงท้ายดังกล่าวมากพอสมควร ซึ่ง Shinohara (2013) ก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่าพบการแปลโดยถอดเสียงทับศัพท์คำว่า ‘-san’ ‘-kun’ ‘-sensei’ ในซับไตเติ้ลของภาพยนตร์การ์ตูน (animation) ที่แปลโดยกลุ่มคนที่ชื่นชอบการ์ตูน (fansubs) เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่ากลวิธีการแปลดังกล่าวอาจยังไม่แพร่หลายมากนักในการแปลบทความทั่วไป เนื่องจากพบตัวอย่างที่ผู้แปล “ไม่แปล” คำต่อท้ายชื่อดังกล่าวเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การแปล 「ゆたかくん」「春野さん」 เป็น “ยูตากะ” ฮารุโนะ”

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า แม้ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์เป็นการแปลแบบเน้นภาษาต้นทาง กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น แทนที่จะปรับเป็นสำนวนแสดงวัฒนธรรมที่ชาวไทยคุ้นเคย แต่คำนามที่เป็นชื่อเฉพาะบางคำอาจมีความหมายแฝงซึ่งผู้แปลละเลยไม่ได้เช่นกัน เช่นในประโยค 「夏川さんのところはご主人東大出のエリートなんですよ。ゆたかくんも賢いものね。」 ซึ่งแปลว่า “สามีคุณนัตสึกะวะเรียนจบ ม.โตเกียวใช้มีัยคะ ยูตากะก็ต้องฉลาดอยู่แล้ว นำอิจิมาจัง” นั้น คำว่า 「東大」 ในที่นี้มีความหมายแฝงที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจเนื้อความคือ “เป็นมหาวิทยาลัยซึ่งการสอบเข้าศึกษาต่อมีอัตราการแข่งขันสูงมาก (แสดงว่าสามีของคุณสนทนาเป็นคนฉลาด ลูกชายจึงฉลาดเหมือนพ่อ)” ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในที่นี้จึงมิใช่ “ชื่อมหาวิทยาลัย” แต่เป็นข้อมูลที่แฝงอยู่ว่าหมายถึง “เรียนจบจากมหาวิทยาลัยซึ่งคนฉลาดเท่านั้นจึงจะเข้าเรียนได้” แต่การที่ผู้แปลแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ว่า “ม.โตเกียว” อาจไม่สามารถสื่อความหมายแฝงดังกล่าวให้ผู้อ่านชาวไทยรับทราบได้อย่างถูกต้อง เพราะแม้ผู้อ่านชาวไทยอาจรู้จักชื่อ “ม.โตเกียว” แต่คงมีคนจำนวนไม่มากที่ทราบความ

หมายถึงดังกล่าว หรือบางคนแม้จะพอมีความรู้อยู่บ้าง แต่อาจนึกไม่ออกในทันที จึงกล่าวได้ว่าในแง่ของ “ความชัดเจนของบทแปล” อาจไม่เหมาะสม

4.2 กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์และเติมคำหรือวลีเพื่ออธิบาย

ในบางกรณี ผู้แปลอาจเห็นว่าการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์เข้าใจยาก จึงเติมคำหรือวลีสั้น ๆ หน้าหรือหลังคำที่แปลเพื่อเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีขึ้น โดยพบบ่อยในกรณีชื่อสถานที่ (ชื่อเมืองจังหวัด) อาหาร ขนม หรือวิธีการปรุงอาหารที่ชาวไทยไม่คุ้นเคย เช่น การแปล 「因幡」「ジャンボおとと」「コンソメ」「納豆」「鍋」「そうめん」「引越しそば」 เป็น “เมืองอินาบะ” “ขนมโอตโตโตะขนาดจัมโบ้” “ซูปก๊อ้อน” “ถั่วหมัก” “หม้อไฟนาบะ” “เส้นหมี่โซเมน” และ “เส้นบะหมี่โซบะย้ายบ้าน”

เป็นที่น่าสังเกตว่า คำหรือวลีที่นำมาใช้อธิบายมักเป็นเพียงคำสั้น ๆ ที่บ่งบอกชนิดของคำนามนั้น ๆ เช่น “เมือง” “ขนม” และพบว่ามีการใช้สิ่งซึ่งผู้อ่านชาวไทยคุ้นเคยมาใช้ในการแปลด้วย เช่น “ซูปก๊อ้อน” “ถั่วหมัก” “หม้อไฟ” ซึ่งแม้ในความเป็นจริงอาจมีความแตกต่างจากความหมายของคำในต้นฉบับบ้าง แต่ก็กล่าวได้ว่าสามารถสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายอย่างกว้างๆ ได้อย่างน่าสนใจ รวมทั้งกรณีคำแปล 「そうめん」 และ 「引越しそば」 ซึ่งเป็นอาหารประเภทเส้นเช่นเดียวกัน ผู้แปลก็เลือกใช้คำอธิบายที่แสดงความแตกต่างของรูปลักษณะภายนอกว่า เส้นมีขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกันโดยการแปลว่า “เส้นหมี่(โซเมน)” และ “เส้นบะหมี่ (โซบะ)”

4.3 กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์และอธิบายเพิ่ม

กลวิธีการแปลนี้คล้ายคลึงกับกลวิธีการแปลแบบที่ 2 แต่มีการอธิบายความหมายเพิ่มเติมโดยละเอียดมากขึ้น โดยอาจใช้เชิงอรรถ หรือเขียนใน

เครื่องหมายวงเล็บด้านหลังคำที่แปลแบบถอดเสียงทับศัพท์ เช่น แปล 「舞妓さん」 ว่า “ไมโกะซัง” โดยใช้เชิงอรรถอธิบายว่า “เกอิชาฝึกหัด” หรือแปล 「大根餅」 ว่า “ไดคอนโมจิ (ขนมหัวไชเท้า)” ซึ่งจะเห็นว่าผู้แปลใช้คำอธิบายที่ค่อนข้างกระชับ โดยเลือกใช้คำว่า “เกอิชา” “ขนมหัวไชเท้า” ซึ่งผู้อ่านชาวไทยน่าจะรู้จักอยู่แล้วในการอธิบาย

อย่างไรก็ตาม พบตัวอย่างที่อาจกล่าวได้ว่าอธิบายความหมายเพิ่มเติมละเอียดเกินไปจนอาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนหรือเข้าใจยากได้ เช่น การแปล 「これらの時間をアルバイトや内職の時間に充てることはできません。」 เป็น “ท่านจึงไม่สามารถนำเวลาดังกล่าวไปใช้ในงานพิเศษที่เรียกว่าอะไรโตะหรืองานเสริมที่บ้านที่เรียกว่าไนโซคุได้” ผู้วิจัยเห็นว่าคำว่า “งานพิเศษ” ในภาษาไทยน่าจะมีความหมายรวมถึงทั้ง 「アルバイト」 และ 「内職」 อยู่แล้ว จึงเป็นประเด็นที่น่าขบคิดว่ามีความจำเป็นเพียงใดที่จะต้องแปลโดยใช้อธิบายทั้งสองคำอย่างละเอียดเช่นนี้

4.4 กลวิธีการแปลโดยใช้คำยืมจากภาษาต่างประเทศ

หมายถึง กรณีที่คำในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นเป็นคำซึ่งมีที่มาจากภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) และในภาษาไทยก็มีการใช้คำยืมคำเดียวกัน พบว่าผู้แปลมีแนวโน้มจะแปลโดยใช้คำยืมนั้นๆ เช่น การแปล 「スーパ〜」 เป็น “ซูเปอร์มาร์เก็ต” และมีสำนวนไม่น้อยที่สามารถแปลเช่นนี้ได้โดยไม่เกิดปัญหา แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าบางครั้งภาษาต้นฉบับและภาษาแปลอาจมีการใช้คำยืมดังกล่าวในความหมายที่ไม่ตรงกันเสียทีเดียว เช่น การแปลคำว่า 「マンション」 เป็น “แมนชั่น”

กรณีคำซึ่งหมายถึงที่อยู่อาศัยเช่น 「コンドミニアム」「アパート」「マンション」 ผู้แปลชาวไทยมีแนวโน้มจะแปลเป็น “คอนโดมิเนียม” “อพาร์ทเมนท์” และ “แมนชั่น” ตามลำดับ แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่าความ

หมายของบางสำนวนเหล่านี้ในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยน่าจะมีความเหมือนกันอยู่ กล่าวคือ ชาวญี่ปุ่นน่าจะนิยมใช้คำว่า 「(分譲)マンション」 มากกว่า 「コンドミニアウム」 โดยจากการตรวจสอบข้อมูลในพจนานุกรม 「大辞林 第三版」 ก็พบการอธิบายความหมายของ 「コンドミニアウム」 โดยแปลว่า 「分譲マンション」 หรือแม้กระทั่งจากข้อมูลของ 国土交通省 (กระทรวงที่ดิน โครงสร้างเศรษฐกิจ และคมนาคม) ซึ่งสำรวจสภาพที่อยู่อาศัยในประเทศญี่ปุ่นก็แบ่งประเภทของที่อยู่อาศัยแบบสร้างเพื่อแบ่งขายออกเป็น 「マンション」 และ 「一戸建」 (<http://www.mlit.go.jp/common/001025777.pdf> สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2557) และบ่อยครั้งที่เราจะได้เห็นคนญี่ปุ่นถกเถียงกันว่า จะเลือกซื้อ 「一戸建」 ซึ่งหมายถึงบ้านเดี่ยวแต่มีอยู่ไกลจากตัวเมือง หรือ 「マンション」 ซึ่งอยู่ใกล้เมืองและสะดวกในการเดินทางไปทำงานแต่คับแคบ โดยมีการใช้คำว่า 「コンドミニアウム」 น้อยมาก ส่วน 「アパート」 มักเป็นตึกไม้ (หรือปูน) ที่มีขนาดเล็กกว่า และมักเป็นห้องสำหรับการเช่าเพื่อที่พักอาศัย

ส่วนในประเทศไทย คำว่า “คอนโดมิเนียม” หรือ “อาคารชุด” มักเป็นห้องที่แบ่งขายโดยเจ้าของห้องมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง และมีทั้งคอนโดมิเนียมราคาไม่แพงนักเพียงไม่กี่แสนบาท จนถึงคอนโดมิเนียมหรูราคานับสิบล้านบาท ในขณะที่ “แมนชั่น” และ “อพาร์ทเมนท์” มักเป็นห้องสำหรับแบ่งเช่า (บางแห่งอาจขายเพื่อให้เจ้าของห้องถือกรรมสิทธิ์ได้ แต่ไม่มากนัก) ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ทั้งคำว่า 「コンドミニアウム」 และ 「マンション」 (「分譲マンション」) น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า “คอนโดมิเนียม” ส่วน 「アパート」 อาจแปลว่า “อพาร์ทเมนท์” หรือ “แมนชั่น” ได้

4.5 กลวิธีการแปลโดยใช้คำแปลสำเร็จรูป
 กลวิธีการแปลโดยใช้คำแปลสำเร็จรูป หมายถึง การแปลโดยใช้คำศัพท์ที่มีการบัญญัติไว้และใช้กันอย่างแพร่หลาย และหมายรวมถึงคำแปลซึ่งแม้จะไม่มีกรบัญญัติอย่างเป็นทางการ แต่เป็นคำแปลที่คนจำนวนมากนิยมใช้ โดยอาจเป็นคำแปลที่มีการใช้ในหนังสือตำราเรียน หรือพจนานุกรม ฯลฯ เช่น การแปล 「刺身」 ว่า “ปลาดิบ” หรือแปล 「着物」 「春」 「忍者」 ว่า “กิโมโน” “ฤดูใบไม้ผลิ” และ “นินจา” ตามลำดับ อันที่จริง การระบุให้ชัดเจนว่าคำแปลที่จัดว่าเป็นคำแปลสำเร็จรูปมีคำใดบ้างและพิจารณาโดยใช้อะไรเป็นเกณฑ์นั้นมิใช่เรื่องง่าย จำเป็นต้องมีการศึกษาโดยละเอียดต่อไปในอนาคต แต่ในที่นี้ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การพิจารณาจากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้วิจัยเอง และผู้เชี่ยวชาญด้านการแปลจำนวน 2 ท่านซึ่งมีประสบการณ์ด้านการแปลมากกว่า 10 ปี หากผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญอีก 2 ท่านเห็นตรงกัน จึงจะจัดว่าเป็น “คำแปลสำเร็จรูป”

อย่างไรก็ตาม มีคำจำนวนหนึ่งซึ่งอาจตัดสินได้ยากกว่าเป็นการแปลโดยการถอดเสียงทับศัพท์ หรือเป็นคำแปลสำเร็จรูป เช่น การแปล 「お酒」 เป็น “เหล้าสาเก” หรือแปล 「津波」 เป็น “สึนามิ” แต่ในที่นี้ผู้วิจัยพิจารณาว่าคำเหล่านี้เป็นคำแปลสำเร็จรูปเนื่องจากเห็นว่าผู้แปลไม่น่าจะแปลโดยการถอดเสียงทับศัพท์ (กล่าวคือ ไม่ได้แปลโดยการถอดเสียงจากภาษาญี่ปุ่นที่ละตัวว่า 「お・さ・け」 「つ・な・み」) แต่ผู้แปลน่าจะพิจารณาความหมายของคำศัพท์นั้นๆ ทั้งคำและแปลโดยใช้คำศัพท์ที่ผู้แปลคิดว่ามีความหมายตรงกันมากกว่า (และบังเอิญว่าคำแปลที่ผู้แปลเลือกใช้เป็นคำทับศัพท์จากภาษาญี่ปุ่น) ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าผู้แปลส่วนใหญ่มักใช้ตัวสะกดที่เป็นรูปแบบเดียวกัน (หากเป็นการถอดเสียงทับศัพท์ ผู้แปลแต่ละคนอาจสะกดแตกต่างกันไป เช่น คำว่า 「温泉」 อาจสะกดว่า “ออนเซน” “ออนเซ็น” หรือ “อนเซ็น”

๑๗) เราจะไม่ค่อยพบเห็นการสะกดว่า “โอะสะกะ” “สะกะ” “สะกะ” หรือ “ทสึนะมิ” “ซึนะมิ” “จึนะมิ” ๑๗ (คำว่า “สึนะมิ” เป็นการใช้คำตามที่ราชบัณฑิตยสถานกำหนด อ้างอิงจาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=2084> สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2557) ซึ่งอันที่จริงอาจมีสำนวนอื่นที่ผู้แปลสามารถเลือกใช้ได้นอกจาก “เหล่าสะเก” และ “สึนะมิ” เช่น “เหล่าญี่ปุ่น” “เหล่า” หรือ “คลื่นยักษ์” แต่ผู้แปลตั้งใจเลือกใช้คำว่า “เหล่าสะเก” และ “สึนะมิ” เนื่องจากเห็นว่าเป็นคำแปลที่มีการใช้กันแพร่หลาย และจากการที่ผู้วิจัยได้สุ่มสอบถามนักแปลมือ

นอกจาก 「お酒」 และ 「津波」 แล้ว จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบการใช้กลวิธีการแปลนี้อีกไม่น้อย เช่น การแปล 「コンビニ」 เป็น “ร้านสะดวกซื้อ” หรือแปล 「おむすび」「おにぎり」 เป็น “ข้าวปั้น” ๑๗ (อย่างไรก็ตาม คำว่า “ร้านสะดวกซื้อ” น่าจะเป็นคำแปลซึ่งเริ่มมีการใช้แพร่หลายในช่วงไม่กี่ปีมานี้)

นอกจากค่านามแล้ว ยังพบการใช้กลวิธีนี้ในการแปลสำนวนที่นิยมใช้ในสถานการณ์เฉพาะ เช่น แปล 「つまらないものですから」 ว่า “ของเล็กๆ น้อยๆ” และที่พบบ่อยคือสำนวน 「よろしく願います」 ซึ่งนิยมแปลว่า “ขอขอบคุณ” หรือ “ขอฝากเนื้อฝากตัวด้วย” เป็นจำนวนมาก

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าผู้แปลส่วนหนึ่งมีแนวโน้มจะแปลโดยใช้ “คำแปลสำเร็จรูป” โดยที่บางครั้งมิได้พิจารณาถึงความเป็นธรรมชาติว่าเหมาะสมกับบริบทหรือไม่ มีคำแปลสำเร็จรูปบางคำที่อาจกล่าวได้ว่าในสถานการณ์การสื่อสารจริง ชาวไทยอาจไม่นิยมใช้เท่าใดนัก เช่นการแปลคำว่า 「授業」 ว่า “ชั่วโมงเรียน” จากการทดลองให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการแปลภาษาญี่ปุ่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จำนวน 32 คนแปลคำว่า 「授業」 ในประโยค 「授業が始まる」 และ 「授業は休みです」 พบว่า

นักศึกษามากกว่าร้อยละ 80 แปลว่า “ชั่วโมงเรียน (เริ่มแล้ว, หยุด)” หรือ “คาบเรียน (เริ่มแล้ว, หยุด)” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสำนวนภาษาไทยที่ไม่เป็นธรรมชาติในชีวิตจริงคงมีชาวไทยน้อยคนที่จะพูดหรือเขียนด้วยสำนวนเช่นนี้ โดยคาดว่าผู้เรียนน่าจะใช้คำแปลดังกล่าวนี้โดยได้รับอิทธิพลจากหนังสือเรียนหรือตำราภาษาญี่ปุ่น

คำแปลสำเร็จรูปส่วนใหญ่เป็นคำแปลที่ผ่านการคิดและขัดเกลามาแล้วในระดับหนึ่ง จึงได้รับการยอมรับและใช้กันทั่วไป และไม่ค่อยเป็นปัญหาในแง่ของความถูกต้อง โดยเฉพาะกรณีคำศัพท์ที่มีการบัญญัติอย่างเป็นทางการ จึงจัดว่าเป็นกลวิธีที่มีประสิทธิภาพดีวิธีหนึ่ง แต่ในแง่ของความเป็นธรรมชาติ ผู้แปลพึงพิจารณาให้ถี่ถ้วนว่าเป็นสำนวนภาษาที่เป็นธรรมชาติหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีสำนวนเช่น 「よろしく願います」 เนื่องจากคำแปลสำเร็จรูปมักเป็นคำกลางๆ โดยไม่คำนึงถึงบริบทที่ชัดเจนว่าใช้เมื่อผู้พูดหรือผู้ฟังเป็นใคร สถานการณ์เป็นอย่างไร ดังนั้น เมื่อนำคำแปลสำเร็จรูปดังกล่าวมาใช้ในการแปลซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทแวดล้อม ผู้แปลจึงพึงระมัดระวังในการเลือกใช้สำนวนภาษาที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลการแปลเอกสารธุรกิจที่มีการใช้จริงพบแนวโน้มว่ามักแปลโดย**ไม่ใช้**คำแปลสำเร็จรูป ซึ่งแตกต่างจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการแปลในจดหมายข่าวและหนังสือที่กล่าวถึงในบทความนี้ (ดูรายละเอียดในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (สมเกียรติ (2558))

4.6 กลวิธีการแปลโดยแปลตามความหมายของคำ

หมายถึง กลวิธีการแปลตามความหมายของรูปคำ โดยผู้แปลอาจมีการปรับสำนวนให้เหมาะสม เช่น การแปล 「京都府」「兵庫県」 เป็น “นครเกียวโต” และ “จังหวัดเฮียวโกะ” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นองค์กรปกครองที่แตกต่างกัน หรือการแปลโดยการ

อธิบายความหมายของคำ เช่น แพล 「飲食店」「砂糖醤油」「辛子れんこん」 เป็น “ร้านขายอาหาร เครื่องดื่ม” “โชยุผสมน้ำตาล” และ “รากบัวอัด ใส่มัสตาร์ดญี่ปุ่น” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเพิ่มคำว่า “ขาย” “ผสม” และ “อัดใส้” เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังพบการแปลตามความหมายของรูปคำ ร่วมกับการอธิบายเพิ่มเติมเพื่อไม่ให้ผู้อ่านสับสน เช่น ในบทความซึ่งกล่าวถึง “วันแม่” ของประเทศญี่ปุ่นซึ่ง มีการกำหนดวันแตกต่างไปจากประเทศไทย มีการแปล 「母の日」 โดยเติมคำอธิบายว่า “วันแม่ของญี่ปุ่น”

อย่างไรก็ตาม ในการแปลสำนวนแสดง วัฒนธรรม การแปลตามความหมายของรูปคำอาจ ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจเข้าใจยาก สำหรับผู้อ่าน เช่น การแปล 「薬味」「夏野菜」「本田選手」 เป็น “ผักชูรส” “ผักฤดูร้อน” “ผู้เล่นซอนดะ” ซึ่งเชื่อว่าคงมีผู้อ่านชาวไทยจำนวนน้อยมากที่จะเข้าใจว่า “ผักชูรส” หมายถึงผักหรือสมุนไพร เครื่องเทศที่ ใช้เพื่อดับกลิ่นหรือช่วยให้อาหารมีกลิ่นน่ารับประทาน และคงมีชาวไทยน้อยคนที่จะเข้าใจความหมายของคำ แปล “ผักฤดูร้อน” ส่วนคำว่า “ผู้เล่นซอนดะ” แม้ จะไม่ผิด แต่ก็น่าจะเข้าใจยาก เช่นเดียวกับการแปล 「二世帯住宅」 ในประโยค 「二世帯住宅建てて一緒に住みましょうよ」 ว่า “สร้างบ้านที่อยู่ด้วยกัน สองครอบครัวดีกว่านะ” ก็ไม่น่าจะสามารถสื่อความ หมายตามต้นฉบับว่าหมายถึง “บ้านที่คนสองรุ่น (ลูก ที่แต่งงานมีครอบครัว กับพ่อแม่ของตน) อาศัยอยู่ ร่วมกัน (ไม่ใช่การแต่งงานแล้วแยกครอบครัว)” ได้ อย่างถูกต้องและชัดเจน หรือแม้แต่สำนวนที่ดูเหมือน ไม่น่าจะเป็นปัญหา เช่น สำนวน 「私立」 ในประโยค 「(เนื่องจากพ่อเป็นคนเรียนเก่ง ลูกก็เก่ง...) 当然小学校は私立を受験するんでしょ。大変よね！」 หาก แปลว่า “ประถมก็ต้องสอบเข้าโรงเรียนเอกชนอยู่แล้ว ใช่มั้ยคะ ถ้าหากหน้อยนะ” ผู้อ่านชาวไทยซึ่งไม่เข้าใจ ภูมิหลังของสังคมญี่ปุ่นว่า “ชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งเชื่อว่า

โรงเรียนเอกชนมุ่งเน้นวิชาการ และการสอบเข้าเรียน ยากกว่าโรงเรียนรัฐบาล” ก็น่าจะไม่สามารถเข้าใจ ความหมายได้อย่างถูกต้อง การแปลโดยใช้กลวิธีนี้จึง อาจจำเป็นต้องปรับสำนวนหรืออธิบายภูมิหลังเพื่อให้ ผู้อ่านบทแปลเข้าใจความหมายได้อย่างถูกต้อง

4.7 กลวิธีการแปลโดยใช้สิ่งทดแทนทาง วัฒนธรรม

กลวิธีการแปลโดยใช้สิ่งทดแทนทาง วัฒนธรรม (cultural substitution) หมายถึง การ แปลความหมายของคำทั้งที่ปรากฏหรือไม่เป็นที่ รู้จักในภาษาแปลด้วยการใช้สิ่งทดแทนที่ใช้กันอยู่ใน วัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาแปล (พัชร (2555 : ข))

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบการแปลด้วย กลวิธีนี้เป็นจำนวนไม่น้อย เช่น การแปล 「八百屋」 「マザコン」「こんにちほ」 เป็น “ร้านขายผัก” “ลูก แห้ง” หรือ “สวัสดี” ตามลำดับ ซึ่งแม้ความหมายจะไม่ ตรงกับต้นฉบับอย่างสมบูรณ์ แต่ก็กล่าวได้ว่าสามารถใช้แทนเพื่อสื่อความหมายได้ดีในระดับหนึ่ง โดยช่วย ให้บทแปลเข้าใจง่ายและเป็นธรรมชาติ แต่อย่างไร ก็ตาม การแปลด้วยกลวิธีดังกล่าวก็ต้องทำด้วยความ ระมัดระวัง เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน ทางความหมายได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3) でもどんな夏祭りに行っても、必ずといっていい程見られるのが「屋台」です。

แต่ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลฤดูร้อนขนาดใด สิ่งที เรียกได้ว่าต้องเห็นกันเป็นประจำก็คือ “ร้านแผงลอย”

ตัวอย่างที่ 4) 「ゆず」風味辛子明太子 เมนไทโกะ (ไข่ปลาทาระดอกเกลือกับพริก) รสมะกรูด คำแปลในตัวอย่างข้างต้นอาจสื่อภาพลักษณ์ ที่คลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับ กล่าวคือ 「屋台」 น่าจะ หมายถึง ร้านรวงที่มาเปิดขายเฉพาะงานเทศกาลซึ่ง มีบรรยากาศแตกต่างจาก “แผงลอย” ที่คนไทยมัก พบเห็นขายของตามข้างทาง และชาวไทยก็น่าจะนิยม

เรียกร้านค้าในลักษณะนี้ว่า “ร้านรวง” “ร้านขาย...” หรือ “ซุ้ม” มากกว่า ส่วนคำว่า 「ゆず」 แม้จะเป็นพืชตระกูลส้มและมีกลิ่นหอม นำมาใช้เป็นส่วนผสมในการประกอบอาหารได้เช่นเดียวกับ “มะกรูด” จึงดูเหมือนน่าจะแปลว่า “มะกรูด” ได้ แต่หากมองในแง่ที่ว่า “มะกรูด” เป็นเครื่องเทศซึ่งชาวไทยทราบกันดีว่าเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดและใช้กันแพร่หลายเฉพาะในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การนำไปใช้ในการแปลความหมายคำว่า 「ゆず」 ซึ่งนิยมใช้ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น จึงอาจทำให้ผู้อ่านชาวไทยเกิดความรู้สึกสงสัยว่าชาวญี่ปุ่นนิยมใช้มะกรูดในการทำอาหารด้วยหรือ

4.8 กลวิธีการแปลโดยใช้คำที่กว้างกว่าหรือมีความหมายใกล้เคียง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบการแปลโดยใช้คำที่กว้างกว่าหรือมีความหมายใกล้เคียงค่อนข้างน้อย ตัวอย่างที่พบ เช่น แปล 「夏ばてを吹き飛ばしましょ。」(แนะนำตัวละครในหนังสือ) ひとし ムコ養子 เป็น “เอาชนะความร้อนในฤดูร้อนนี้กันเถอะ” และ “ฮิโตะชิ สามิ” ซึ่งหากต้องการแปลโดยสื่อความหมายให้ครบถ้วนตามคำในต้นฉบับต้องมีการอธิบายความหมายค่อนข้างยาว เช่น คำว่า 「夏ばて」 อาจต้องแปลว่า “อาการต่างๆ ซึ่งเกิดเนื่องจากอากาศร้อน เช่น อ่อนเพลีย ไม่อยากอาหาร วิงเวียนศีรษะ ฯลฯ” หรือคำว่า 「ムコ養子」 อาจต้องแปลว่า “เป็นสามิซึ่งแต่งงานเข้าบ้านฝ่ายหญิง” แต่ผู้แปลน่าจะเห็นว่ารายละเอียดเหล่านั้นไม่มีความสำคัญนักเมื่อพิจารณาจากบริบท จึงเลือกใช้คำที่กว้างขึ้นแทนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย

4.9 กลวิธีการแปลโดยการละ

กลวิธีการแปลโดยการละหรือ “ไม่แปล” สำนวนซึ่งปรากฏเฉพาะในวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาต้นฉบับ ช่วยให้บทแปลมีความเป็นธรรมชาติและเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่าน จัดเป็นการแปลที่เน้นภาษาปลายทาง

มากกว่าภาษาต้นทาง และมักพบได้เป็นครั้งคราว เช่น Shinohara (2013) ซึ่งศึกษาการแปลซับไตเดิ้ลภาพยนตร์ก็พบการใช้กลวิธีดังกล่าวเช่นเดียวกัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบตัวอย่างการแปลโดยใช้กลวิธีนี้ค่อนข้างน้อย โดยพบกรณีกำลังท้ายชื่อ เช่น 「～くん」「～さん」 เช่นการแปล 「ゆたかくん」 เป็น “ยูตากะ” หรือสำนวนซึ่งยากที่จะแปลให้เป็นสำนวนภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติเช่น 「よろしく」ในประโยค 「今度の飲み会は彼と一緒に行くわ。よろしくね」 ซึ่งผู้แปลแปลว่า “งานสังสรรค์ครั้งหน้าจะพาแฟนไปด้วยนะ”

5. สรุป

บทความนี้ศึกษาการแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมในงานเขียนประเภทความเรียงทั่วไป ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ในแง่ของปริมาณ กลวิธีการแปลที่พบใช้มากที่สุดคือการแปลตามความหมายของคำ รองลงมาคือการถอดเสียงทับศัพท์ การใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรม การถอดเสียงทับศัพท์และเติมคำเพื่ออธิบาย และการใช้คำแปลสำเร็จรูป ตามลำดับ
2. กลวิธีการแปลแบบถอดเสียงทับศัพท์พบมากในการแปลคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะ โดยเฉพาะชื่อคนและสถานที่ รวมทั้งในการแปลชื่ออาหารและส่วนประกอบ ฯลฯ แต่ผู้แปลพึงระวังว่าคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะบางคำอาจมีความหมายแฝงซึ่งสำคัญต่อการทำความเข้าใจเนื้อความและจำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติม
3. กรณีคำในต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นเป็นคำยืมจากภาษาอังกฤษ และในภาษาไทยมีการใช้คำยืมคำเดียวกัน พบว่าผู้แปลมีแนวโน้มจะแปลโดยใช้คำยืมนั้นๆ เช่น การแปล 「メンション」 ว่า “แมนชั่น” แต่พึงระวังว่าบางครั้งความหมายของคำเหล่านี้ในแต่ละภาษาอาจไม่เหมือนกันเสียทีเดียว

4. ผู้แปลส่วนหนึ่งนิยมแปลโดยใช้คำหรือสำนวนซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “คำแปลสำเร็จรูป” (เช่น การแปล 「よろしくお願いたします」 ว่า “รบกวนด้วย” หรือ “ฝากเนื้อฝากตัวด้วย”) แต่พึงระวังว่า บางครั้งผู้แปลอาจจำเป็นต้องปรับให้เป็นสำนวนภาษาไทยที่สละสลวยและเป็นธรรมชาติ

5. กลวิธีการแปลตามความหมายของรูปคำ เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้แปลนิยมใช้ แต่ผู้แปลอาจจำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมหรือปรับสำนวนเพื่อให้ความหมายถูกต้องและเข้าใจง่าย

6. กลวิธีการแปลโดยใช้สิ่งทดแทนทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพสูงในการช่วยให้ผู้อ่านซึ่งเป็นคนต่างวัฒนธรรมเข้าใจบทแปลได้ง่ายและเป็นธรรมชาติ แต่มีข้อพึงระวังหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อความหมายหรือภาพลักษณ์ที่ผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับ (เช่น การแปล 「屋台」 เป็น “แผงลอย”) หรือการทำให้ผู้อ่านเกิดความเคลือบแคลงสงสัยว่าเหตุใดคน สัตว์หรือสิ่งของที่น่าจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในสังคมไทยจึงปรากฏหรือมีการใช้ในสังคมญี่ปุ่น (เช่น การแปล 「ゆず」 เป็น “มะกรูด”)

7. กลวิธีการแปลโดยใช้คำที่กว้างกว่าหรือการละ (ไม่แปล) เป็นการตัดทอนรายละเอียดบางส่วนหรือทั้งหมดออกเพื่อให้บทแปลมีความเป็นธรรมชาติและเข้าใจง่าย แต่ผู้แปลพึงกระทำด้วยความระมัดระวัง ไม่ตัดทอนข้อมูลซึ่งมีความสำคัญ และพึงกระทำเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น

บรรณานุกรม

- เข้ม แสงคำ. (2556). *การศึกษากลวิธีการแปล การดูภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐจิรา ทับทิม. (2013). การศึกษาวิธีการและประเภทการแปลคำเลียนเสียงธรรมชาติและคำบอกอาการหรือสภาพจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 30 (1), 41-56.
- นริษฐ ดำรงชัย. (2555). *ความคาดหวังและความพึงพอใจต่อคุณสมบัติของผู้จบการศึกษาด้านญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ และสมเกียรติ เศวตกิจฉนิช. (2546). *การถ่ายทอดวัฒนธรรมในงานแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรพรรณ โฉ่หังชัยฤทธิ์. (2546). *การศึกษามบทแปลสารคดีวิทยาศาสตร์*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัชรี โภคาสัมฤทธิ์. (2555). *การแปลสิ่งทดแทนทางวัฒนธรรมจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศุภภัทร พัฒนเดชากุล. (2554). *การแปลรูปไวยากรณ์ jihatsu ในภาษาญี่ปุ่นให้เป็นสำนวนแปลภาษาไทยที่เหมาะสม*. ปริญญาานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเกียรติ เศวตกิจฉนิช. (2558). *กลวิธีการแปลภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย – การแปลงานเขียนประเภทความเรียงทั่วไปและเอกสารธุรกิจ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุนีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข. (2546). *ความพึงพอใจของผู้ใช้งานบัณฑิตภาควิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Kim, Hyun Ah. (2008). *Ibunka komyunikeishon toshite no honyaku koui –Kinou shugi honyaku riron no kanten kara no kousatsu*. M.A. Dissertation, Tohoku University, Japan. (in Japanese)

Shinohara, Yuko. (2013). Eiga “Okuribito” no eigo jimaku ni okeru ibunkayousei (Nihonteki yuuhyousei) no honyaku houryaku ni kansuru kousatsu. *Honyaku kenkyu e no shoutai*. 9th Nihon Tsuuyaku Honyaku Gakkai. (in Japanese)

Yamamoto, Kazuharu. (2010). Recent developments and perspectives on translation studies in Thai context. *International Conference on Language and Communication Proceedings*, 25-33. NIDA.